

ZA NOVOU PODOBU ŠKOLY A ŠKOLSTVÍ

Reforma a makromodel školské soustavy

Hana Hudcová

Veřejnost volá po rozsáhlé a zásadní změně celého systému vzdělávání. Vzhledem k ekonomickým a sociálním okolnostem nebude asi možné projektovat změnu tradičním způsobem, t.j. připravit ji tak, aby vešla v platnost k určitému datu. Změny by měly probíhat postupně, a to na základě stanovených a přesně formulovaných cílů a zásad. Legislativně by měl být vytvořen prostor pro postupný vstup nových prvků do starého systému, ve kterém by působily vedle prvků starých, a to tak dlouho, dokud se neprosadí a dokud je veřejnost nepřijme za své. Vytvoření takového prostoru je funkcí tzv. vnější reformy.

Hlavní roli by však měla sehrát tzv. reforma vnitřní. Změny makromodelu, zvl. nové pojetí struktury a organizace systému vzdělávání, nové koncepce pedagogických norem, mají vytvořit dostatečný prostor pro realizaci reformy vnitřní a pro uplatňování zásad vzdělávací politiky.

Projekt systému, k jehož naplnění by jednotlivé reformní kroky měly postupně směřovat, by měl být postaven na určitých všeobecně přijatých zásadách. Většina zásad, které zde máme na mysli, je již dnes naší společností přijata, diskutabilní jsou však způsoby jejich prosazování v praxi.

Nikdo dnes již asi nepochybuje, že všichni mají mít právo na vzdělání, že všichni mají mít rovné šance v přístupu ke vzdělání, že vzdělávací systém by měl uspokojovat vzdělávací potřeby každého jedince společnosti a že by se měly využívat všechny vzdělávací rezervy.

Diskutabilní otázkou je, jak naplnění těchto zásad docílit. Podobně je tomu se zásadou celoživotního vzdělávání a ústupu od encyklopedického charakteru výuky.

Zásada prostupnosti je uplatňována v každém moderním školském systému, protože odstranění tzv. slepých uliček a vytvoření možností korekce nesprávné volby studia je předpokladem funkčnosti takového systému.

Naše školství trpí uniformitou, nerespektující dostatečně rozmanité individuální vzdělávací potřeby a zájmy dětí a mládeže, málo přihlížející k jejich rozdílným schopnostem, možnostem a rozdílné struktuře těchto schopností. Proto má své opodstatnění i zásada diferenciací a individualizace výuky. Realizaci této zásady lze spatřovat nejen v diferenciaci a individualizaci samotného vzdělávacího procesu, s ohledem na rozdílné

tempo studia, schopnosti, zájmy a potřeby žáků, ale také v podstatném rozšíření nabídky vzdělávacích cest, druhů studia, vzdělávacích stupňů, studijních oborů a specializací. Taková diferenciací se může realizovat jednak v rámci stávajících institucí, jednak pomocí institucí koncepčně zcela nových, netradičních. Prostor spatřujeme v tom, že vzniku takových nových institucí nebudou bránit legislativní či jiné bariéry, ale zároveň že systém bude mít možnost regulovat jejich koncepci tak, aby byla v souladu s obecně přijatými zásadami.

Měli bychom také přijmout a postupně realizovat ve světě již často praktikovanou zásadu, aby handicapovaní jedinci byli pokud možno vzdělávání spolu s běžnou populací. A to při uvědomování si obtíží jejího naplňování vzhledem k materiálním a sociálním požadavkům /diagnostika, školský servis, prostorové a materiálně technické požadavky, kvalifikace učitelů, počty žáků na třídu, nutnost vnitřní diferenciací výuky apod./.

Zásada postupné integrace školní a mimoškolní výchovy se bude moci uskutečňovat - podobně jako se prosazuje ve světě - tak, že studijní režim žáků /zvláště na základních školách/ bude směřovat k nejrůznějším variantám celodenního pojetí, kde se budou prolínat v čase i prostoru aktivity povinné s volenými, organizované se spontánními, a to ve škole i mimo ni. Prostředkem k tomu může být např. vytváření regionálních /místních/ středisek vzdělávání pro děti, mládež i dospělé, ale také /ne-li především/ úzká spolupráce školy s ostatními institucemi, které jakýmkoliv způsobem uspokojují potřeby a zájmy dětí mimo výuku /kulturními, osvětovými, sportovními, zájmovými apod./. Spolupráce natolik úzká, aby zahrnovala nejen koordinaci a kooperaci /včetně personální/, ale např. i skutečnou integraci činností /společné vzdělávací programy, apod./. To vše s ohledem na vzdělávací požadavky populace daného regionu.

Zásada postupného prodlužování povinné školní docházky je diskutabilnější, úzce souvisí s možností ukončit školní docházku v kratší době. Domníváme se, že by řešení mnoha problémů prospělo, kdyby se poněkud více uvolnila hranice 6 let pro nástup do školního vzdělávání, a to v obou směrech /např. problém školsky nezralých, chronicky nemocných a handicapovaných dětí, problém minimálního věku pro nástup do zaměstnání apod./.

Zásady, které jsem uvedla, a způsoby jejich uplatňování v projektovaném systému by měly být široce diskutovány v odborné veřejnosti. S ohledem na výsledky takové diskuse by potom měly být jasně formulovány a teprve na jejich základě by měl být vypracován makromodel příští školské soustavy. Makromodel natolik jednoduchý a otevřený, aby byl schopen reflektovat i další budoucí požadované změny, aniž by se sám musel zásadně měnit.